

CONSIDERAȚII ASUPRA A DOUĂ PORTRETE ALE LUI MIHAI EMINESCU ÎN MEDALISTICĂ

Liliana-Nicoleta Hanganu

Fie că reprezintă tălmăcirii elaborate, fie că sunt lecții cuminți după cele patru fotografii cunoscute, portretele „Eminescu” ocupă un loc special în medalistica românească¹. Apelând la statistică, sunt până acum 58 de portrete, multe dintre ele reluate cu diverse prilejuri, astfel încât, numărul medaliilor și plachetelor „Eminescu” poate fi aproximat la 100 de piese², realizări ale unor artiști plastici și gravori renumiți.

Dintre portretele „Eminescu” în metalul medaliilor, ne-am oprit doar la două, cunoscute de altfel, care vădesc însă o interpretare artistică deosebită. Primul este din 1940, când s-au celebrat 90 de ani de la nașterea poetului.

Medalia³ *Eminescu*, unifacies

Argint, bronz sau bronz argintat, diam. 70 mm

¹ *Monetăria Națională. Zece ani de activitate. 1935–1945*, București, 1945; G. Buzdugan, Gh. Niculiță, *Medalii și plachete românești. Memoria metalului*, București, 1971; O. Ilicscu, *Eminescu în arta medaliei*, în *Studii și Cercetări de Numismatică*, 8, București, 1984, p. 105–108; A. Smaranda, *Mihai Eminescu. Medalii comemorative*, în *Manuscriptum*, 2, București, 1989, p. 16–17; C. Malinaș, *Eminescu. Un secol de medalii*, Oradea, 1992; V. L. Ciofu, *Sculptorul Ștefan Grudinski (1928–1989). Viața și opera*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 140–141, 1992–1993, București, 1996, p. 269–281; *Regia Autonomă Monetăria Statului. Activitatea medalistică. 1990–1997*, București, 1998; *Regia Autonomă Monetăria Statului. Activitatea medalistică – 1998*, București, 1999; Maria Dogaru, I. Dogaru, *Eminescu în documente de metal*, București, 1991; I. Dogaru, *Mihai Eminescu în medalistica universală*, București, 1996; M. C. V. Cornaci, C. Chiriches, *Eminescu în numismatică. Catalog*, Botoșani, 2000; I. Dogaru, *Mihai Eminescu. 1889–2000. 111 ani de medalistică*, vol. I–II, București, 2000; Liliana Nicoleta Hanganu, C. Ciorneci, *Expoziția de medalii „Eminescu și epoca sa”*. *Catalog*, București, 2000.

² În afara unor reluări, ocazionate de diverse prilejuri, unele medalii dedicate lui Eminescu, au fost bătute în diverse variante de metal, Monetăria Statului introducând inclusive tehnici noi – de exemplu, metal pe metal, și cu dimensiuni diferite. Acestea, alături de piesele unicate, proiecte și comenzile *post factum* ale unor colecționari, pot fi socotite în plus față de numărul avansat aici, ajungându-se la peste 180 de piese. Pentru completări, vezi: C. Mălinaș, *op. cit., passim*; M. C. V. Cornaci, C. Chiriches, *op. cit., passim*; I. Dogaru, *Mihai Eminescu. 1889–2000. 111 ani..., passim*; și Liliana-Nicoleta Hanganu, C. Ciorneci, *op. cit., passim*.

³ *Monetăria Națională...*, p. 93, 96; G. Buzdugan, Gh. Niculiță, *op. cit.*, p. 105–108, 276; Maria Dogaru, I. Dogaru, *op. cit.*, p. 44 și fig. 16; C. Malinaș, *op. cit.*, p. 14, nr. 12; M. C. V. Cornaci, C. Chiriches, *op. cit.*, p. 18, nr. 11; I. Dogaru, *Mihai Eminescu. 1889–2000. 111 ani...*, p. 18, fig. 10; Liliana-Nicoleta Hanganu, C. Ciorneci, *op. cit.*, p. 8, p. 9 – fig. 8. Exemplarul studiat, din bronz, face parte din colecția Ioan Dogaru.

Semnată în dreapta jos cu litere cursive *Ioana/Bassarab*

Pomind de la prima fotografie, cea realizată la Praga în 1869, în atelierul Jan Tomas, Ioana Bassarab⁴ (1907–1967) propune un portret⁵ paradoxal, totdeodată hieratic și senzual. Stilizat până la sublimare, portretul are puterea de sugestie și simplitatea concentrată a artei antice. Acest chip-peisaj se dezvăluie treptat, ca o hartă a sufletului. Îl vedem pe măsură ce îl privim. Îl înțelegem pe măsură ce îl descifrăm. Tehnic vorbind, relieful este plat, astfel încât, linia devine mai importantă decât volumul, trăsătura mai semnificativă decât întregul. Austeritatea geometrică a șuvițelor de păr este îndulcită de buzele pline. Ochii „orbi” (fără schițarea pupilei) amintesc de cei ai busturilor antice. Imaginea degajă liniște, calm și echilibru într-o așteptare perpetuă. Este poate un zeu.

Fig. 1. Medalia „Eminescu”, 1940; gravor: Ioana Bassarab.

Sau un sfinx pe chipul căruia întrebările despre viață și despre moarte nu și-au lăsat urma devastatoare. Dar, undeva, în spatele formei perfecte, intuim că torentul se păstrează integru. Ca stil, întreaga construcție se apropie de o altă piesă lucrată de Ioana Bassarab, și anume, de aversul medaliei⁶ *Campionatele naționale de atletism*, 1938.

Un alt portret⁷, de o cu totul altă factură, este cel realizat de sculptorul Ion Vlad (1921–1992) la Paris.

⁴ Date succinte despre activitatea Ioanei Bassarab (1907–1967), vezi la Liliana-Nicoleta Hanganu, G. Bernardi, *The „25,000 lei 1946” Unknown Sample*, în *Studii și Cercetări de Numismatică*, 11, București, 1997, p. 219–223. Menționăm că Ioana Bassarab este și autoarea machetelor a două timbre reprezentând chipul lui Eminescu după prima, respectiv, a doua fotografie (Foto Franz Duscheck – București, 1878–1880), emise la 22 mai 1939, „50 de ani de la moartea poetului Mihai Eminescu”. Cf. *Catalogul mărcilor poștale românești. 1858–1947*, vol. I, București, 1984, p. 104–105, L. P. 130, a.

⁵ C. Malinaș descrie astfel medalia: numele Eminescu „(...) cu litere rărite, (conferă) piesci accente stilistice inedite, centrifuge. În emblemă este modelat portretul lui Eminescu, semiprofil spre stânga, cnergic și ascetic, într-o compoziție ce crește vertical, ca un triunghi cu baza sus. (...) Eminescu deopotrivă meditativ și cerebral (...)”. Cf. C. Malinaș, *op. cit.*, p. 14, nr. 12.

⁶ Cf. *Monetăria Națională...*, p. 93, nr. 4, fără ilustrație. G. Buzdugan, Gh. Niculiță, *op. cit.*, nu o includ în catalog.

⁷ Pentru C. Malinaș chipul poetului este „(...) luminat și totodată obosit, dar foarte viu” C. Malinaș, *op. cit.*, p. 26. I. Dogaru face următoarea descriere: „(...) efigia lui Mihai Eminescu, în semiprofil spre stânga, cu forme și relieful puternic pronunțate, cu o expresie deosebită, gravată cu măiestrie, ceea ce face să semene cu un bloc de granit nemuritor”. I. Dogaru, *Mihai Eminescu în medalistică...*, p. 21.

Medalia⁸ *Centenar Eminescu*, 1989

Av. În stânga, inscripție marginală în arc de cerc EMINESCU și jos, anii 1850–1889; în câmp, chipul lui Mihai Eminescu. Semnătura monogramată IO[N]V

Rv. În stânga, în tablete pe patru rânduri orizontale 1889/1989/ CENT/ENAR; pe verticală, EMINESCU; în fundal, schițate și reluate CENT[ENAR] literele E, C și numărul 100; semnat dreapta jos cu litere cursive ion vlad 89

Bronz, 70 mm

Fig. 2. Medalia „Centenar Eminescu”, 1989, avers – revers; gravor: Ion Vlad.

Este un chip tumultuos, foarte puternic. Este un chip vehement care impune participarea privitorului. Este un portret fluid, deschis, în mișcare, a cărui expresie se schimbă la cea mai mică variație a unghiului sub care este privit sau sub care cade lumina. Relieful înalt face ca jocul de lumini și umbre să creeze o polisemie în vibrație directă cu ochiul care îl urmărește. Portretul relevă o viziune sculpturală, ce depășește „basorelieful în mic”, dacă se poate defini astfel arta medaliei. Aparent brut, neterminat, pornind tot de la prima fotografie, văzut aproape din față (mai degrabă părul, decât trăsăturile feței creează impresia de semiprofil ușor), provoacă o impresie puternică și imediată: parcă acum se naște din materia amorfă. Reprezintă o clipă de trăire intensă ce nu oprește timpul, nu-l fixează, ci doar îl surprinde și îl provoacă. Simbolizează trecerea perpetuă. De subliniat unitatea ambelor fețe ale medaliei: pe avers, înălțimea maximă a reliefului se situează pe diametrul vertical (frunte, nas, gură), iar pe revers în centru-dreapta, unde „numele înșigilat al poetului”⁹ pe verticală, semnifică o coloană fără de început și fără de sfârșit, ce sparge marginile metalului. Este un omagiu neechivoc al puterii spiritului asupra materiei din care se naște, dar pe care o transcende.

⁸ La C. Malinaș, *op. cit.*, p. 26, nr. 74, fig. 74, sunt precizate și detaliile realizării acestei medalii: inițiată de Aurcl Raută, de la Universitatea din Salamanca, editată de Fundația Culturală Română din Madrid, bătută la Monetăria Franceză din Paris în 200 de exemplare; asociată cu dezvelirea statuii de bronz a lui Mihai Eminescu, sculptor Ion Vlad, la Paris, în piața din fața bisericii ortodoxe române, la 18 iunie 1989; I. Dogaru, *Mihai Eminescu în medalistică...*, p. 21–22, fig. 15; M. C. V. Cornaci, C. Chiricheș, *op. cit.*, p. 41–42, nr. 55; I. Dogaru, *Mihai Eminescu. 1889–2000. 111 ani...*, p. 32, fig. 51; Liliana-Nicoleta Hanganu, C. Ciornici, *op. cit.*, p. 48, p. 49 – fig. 166. Exemplarul prezentat aici face parte din colecția regretatului Nicolae Curdov.

⁹ C. Malinaș, *op. cit.*, p. 26.

Ambele medalii se înscriu într-o virtuală istorie a portretului în medalistica românească. O istorie în a cărei hermeneutică cele două medalii s-ar antrena într-o conversație în afara timpului: prima povestind tăcut despre naștere, cealaltă amintind impetuos despre moarte...

SUMMARY

Considerations Concerning Two Medalistic Portraits of Poet Mihai Eminescu

Eminescu's portraits enjoy a special attention in the Romanian medalistics. Statistically speaking, there are 58 portraits known till the present day, of which some of them were re-made on various occasions, so that the number can be approximated at 100 items. Other versions can be added, of different dimensions or metals, and one should also have in view the unique items ordered by different collectors.

Two of Eminescu's portraits are being analysed by the authoress: the 1940 medal (carved by Ioana Bassarab), and the 1989 medal (carved by Ion Vlad).